

Livskvalitet och sexualfunktion vid kontinensbevarande kirurgi

Sammanfattning

En stomioperation innebär för många en stor psykosocial katastrof. Under de senaste decennierna har operationer utvecklats med syfte att inte enbart bota ulcerös kolit utan också för att förbättra patienternas livskvalitet. Den kontinenta ileostomin (CI) och bäckenreservoiren anastomoserad till analkanalen (IPAA) är exempel på sådana operationer. De kirurgiska tekniska resultaten efter dessa operationer är väl beskrivna. Däremot saknas i stor utsträckning longitudinell dokumentation samt långtidsuppföljning avseende livskvalitet.

Syfte: Att belysa operationernas värde och nytta i ett livskvalitets perspektiv samt effekterna på sexuell funktion och kvinnors fertilitet.

Patienter och metod: -Fyrtiotre konsekutiva patienter intervjuades före och ett år efter IPAA operationen. Allmän livskvalitet bedömdes med ett instrument utvecklat av Kajandi, och sjukdomsspecifik livskvalitet värderades enligt ett modifierat, "ostomy adjustment scale" (OAS). Tarmfunktionen utvärderades med Öreslands funktionspoäng.

-Trettio patienter opererade för 24-32 år sedan med CI utvärderades avseende reoperationer, reservoarfunktion och hälsorelaterad livskvalitet (SF 36). Resultaten av SF 36 jämfördes med en köns- och åldersmatchad kontrollgrupp ur normalbefolkningen.

-Sexualiteten värderades av 43 patienter före IPAA och ett år efter.

-Tjugoen kvinnor som tidigare opererats med IPAA genomgick hysterosalpingografi (HSG), gynekologisk undersökning och intervju avseende sexualfunktion och graviditeter.

-En mer omfattande intervjuundersökning med fokus på tid till graviditet (TTP) gjordes sedan av 343 IPAA opererade kvinnor samt en åldersmatchad kontrollpopulation. Utifrån dessa data beräknades och jämfördes patienternas fekundabilitetsratio (FR) med kontrollpopulationens.

Resultat: -Den allmänna livskvaliteten ändrades inte efter IPAA operationen medan den sjukdomsspecifika livskvaliteten var signifikant förbättrad ($p < 0,001$). Den största vinsten för patienterna var i rollfunktion, kroppsuppfattning och reducerade negativa effekter av sjukdomen eller ileostomin. Tarmfunktions poäng korrelerade med OAS.

-Långtidsuppföljning av patienter med CI visade att de tömde reservoaren median 4 ggr/24h. Hälften av patienterna hade hudirritation kring stomat och 20 % hade läckage, fler än hälften hade blivit reopererade för att återställa kontinensen. Frekventa tömningar av reservoaren påverkade patienternas vitalitet i SF 36. I övrigt kunde inga signifikanta skillnader påvisas i hälsorelaterad livskvalitet mellan patienterna med CI och den matchade normalpopulationen.

-Intervjuerna av sexualfunktion visade att hälften av såväl män som kvinnor med ileostomi före IPAA operationen upplevde att stomin hindrade dem i den sexuella relationen. En fjärdedel av kvinnorna hade dyspareuni både före och efter operationen. Ingen av männen hade erektionsproblem vare sig före eller efter, medan tre av männen hade retrograd ejakulation efter IPAA operationen. Patienterna hade, såväl pre- som postoperativt, ett samlag/vecka (median, n.s.). Majoriteten hade ett aktivt sexuellt samliv inom tre månader efter IPAA operationen.

- Hos 21 kvinnor med IPAA hade alla utom en normala gynekologiska förhållande. Två hade problem med avföringsläckage i samband med samlag. Det sexuella intresset hade minskat hos fem av kvinnorna och en kunde inte uppleva orgasm. HSG-undersökningen visade att endast sju hade normala anatomiska förhållanden samt att 11 hade ocklusion i ena eller båda äggledarna. Antalet graviditeter postoperativt syntes vara få.

-Fekundabiliteten i den större patientgruppen (n=343) var lika eller något ökad jämfört med den i referenspopulationen fram till tiden för operation, före diagnos FR 1,46 p=0,002 före kolektomi FR 1,01 n.s. Efter IPAA var FR 0,20 p < 0,0001. 6,4 % av patienterna respektive 1,6 % av normalpopulationen hade fått hjälp med in vitro fertilisering. Önskan att få barn skilde sig inte mellan grupperna.

Konklusion: Bäckenservoaroperationen gav patienterna bättre rollfunktion och kroppsuppfattning men tycktes inte ändra den allmänna livskvaliteten jämfört med före operationen. Patienterna med kontinent stomi hade, trots upprepad kirurgi och vissa reservoirrelaterade problem, ingen påvisbar skillnad i hälsorelaterad livskvalitet jämfört med normalbefolkningen. Sexualitet och samlagsfrekvens ändrades inte efter IPAA operationen. De som hade ileostomi innan IPAA operationen upplevde sig under denna period hindrade i sin sexuella relation. Hos kvinnor med IPAA var äggledaranatomien markant påverkad. Fekundabilitet i jämförelse med en kontrollgrupp var normal ända fram till IPAA kirurgin efter vilken den blev starkt reducerad.